

*James Howard-Johnston -
The Last Great War of
Antiquity*

Autor: Morris van de Camp

James Howard-Johnston
The Last Great War of Antiquity
Oxford: Oxford University Press, 2021

První světová válka je konflikt v mnoha ohledech podivný. Znepřátelené strany se modlily k témuž Bohu, jejich královské rodiny byly blízkými příbuznými a národy byly dosti svobodné a blahobytné. Skrze své kolonie ovládaly většinu světa. Stačilo, aby postupovaly společně a zlatý věk, v němž žily, mohl vydržet dlouhá léta – katastrofálně v této situaci ovšem neuspěly. A zatímco se civilizovaný svět vyčerpal v krvavé válce, bolševici a sociální hnutí ve Třetím světě vystoupily ze stínů na hlavní scénu světového dění.

Něco v mnohých obrysech podobného se odehrálo také v dávném sedmém století, mezi lety 602 a 628, kdy probíhala dlouhá válka mezi Římany, v té době už s hlavním městem v Konstantinopoli, a Peršany. Římané a Peršané se ke stejným božstvům nemodlili, jejich náboženské představy se ovšem vzájemně nevylučovaly. Coby dva nejcivilizovanější státy světa mohli společným postupem zachovat zákonnost, poznání a řád. Podobně jako velmoci v letech 1914-1918 však místo toho zabředli do ničivého konfliktu.

Krátce po skončení římsko-perských válek vtrhnul na scénu světových dějin asi nejdokonalejší avatár sil Třetího světa vůbec – islám – který si rychle podmanil Persii, Egypt, Levantu a mnoho dalších oblastí.

Tato velká římsko-perská válka je posledním konfliktem, který lze zařadit do politického uspořádání klasického světa. Po ní už se geopolitická struktura proměnila do podoby v leccems připomínající dnešní střetávání civilizací. Okolnosti starověké války také nabízejí překvapivé paralely se situací soudobé Ameriky a jejím postavením ve světě.

Římská říše sedmého století byla společností politicky polarizovanou, zapojenou do série vyčerpávajících válek, ohrožovala ji vlastní vzpurná, neloajální vojska a navíc byla obklopena bojovnými, migrujícími kmeny, jež nebyly součástí klasické civilizace, kterou ohrožovaly. V Shakespearově **Juliu Caesarovi** zaznívá replika právě tak platná pro římsko-perské války jako pro současnou Ameriku: „Kolik příštích věků se tahle scéna bude přehrávat v zemích a řečích, co se teprv zrodí!“ (přel. M. Hilský)

Římská kulturní mutace a migrující kmeny

Počátky Říma zůstávají zahaleny závojem mýtu. Jisté ovšem je, že ze střeđoitalského kmene Latinů se postupem času vyvinula dominantní politicko-vojenská organizace ve Střeđozemí. Nedlouho před narozením Krista se Římská republika pod tlakem vnitřních pnutí rozpadla a stala se imperiální diktaturou, císařstvím.

Přes pochopitelné a nezanedbatelné odlišnosti nacházíme v příběhu Římské říše paralely s americkou Říší nicoty. I římský systém praktikoval **Velkou výměnu**, přinejmenším co se Latinů v samotném centru impéria týče. Ti z prostších vrstev byli ve Věčném městě nahrazeni otroky, na druhé straně se ovšem jejich vliv rozšířil do mnoha koutů Evropy. Latinská DNA se od zbytku Evropanů příliš neliší, tímto způsobem tedy jejich expanzi příliš přesně měřit nelze, výmluvnější může ovšem být pohled na kulturní dopad latinských výbojů na evropské jazyky i písmo. Většina západní Evropy i části té východní dodnes hovoří jazyky přímo vzešlými z latiny.

Římský systém ale mnohonásobně přerostl měřítka svých latinských zakladatelů. Ve 4. století se hospodářské centrum říše přeneslo na řecko-jazyčný východ, proto se císař Konstantin rozhodl přesunout hlavní město do lépe položeného a snadno hájitelného Byzantia, jež bylo záhy přejmenováno na Konstantinopol.

Západní, latinská část impéria se po přesunu metropole v sérii katastrof pomalu rozpadala. V roce 410 dobyli Řím germánští Vizigóti, krátce nato obsadili severní Itálii Langobardi. V roce 449 se Anglosasové vydali dobývat Británii a do roku 481 padla do rukou dalšího germánského kmenového svazu - Franků - Galie.

Historikové se pádem Západořímské říše zabývají už po staletí a z jejich úvah vzešla celá řada vysvětlení zhroucení takto mocné síly. Mnohé z nich se shodují, že Římané postupem času ztratili své občanské ctnosti a iniciativu. Do řad svých vojsk najímali barbary ze severní Evropy a půdu jim obdělávali otroci. Římští Britové se například stali snadnou obětí svých saských žoldáků.

Jistota nepanuje ani v tom, jak se Severoevropané stali tak drtivou silou. Jisté ovšem je, že Germáni ze Skandinávie, Jutského poloostrova a území severního Německa se s oslabováním Říma začali poohlížet po nových územích, která podle všeho obsadili bez většího odporu. Víme také, že roku 536 došlo ke **globální katastrofě**, kdy se - pravděpodobně v důsledku sopečných explozí - drasticky ochladilo. To s sebou přineslo neúrodu a hlad, jež vyvolaly další migraci barbarských kmenů. Toto strádání se mohlo podílet i na ničivosti tzv. Justiniánského moru, po jehož odeznění se zdecimování Římané nadobro vzdali svých snah vyrvat západní části své někdejší říše Germánům.

Ani východnímu Římu se nevyhnuly potíže s barbary, od těch na západě se ovšem poněkud lišily. Velkým problémem se stala ozbrojená migrace slovanských kmenů na Balkán. K tomu se přidávali také Turci a Avaři. Ti do Evropy přibyli z nekonečných eurasijských stepí. Za domovinu Turků bývá považován daleký střeđoasijský Altaj. V sedmém století byli ovšem

ještě Turci větším problémem pro Peršany než Římany.

V předvečer poslední velké války antického světa byla Římská říše politickou organizací odtrženou od svých původních kořenů: Vzdala se svého původního náboženství ve prospěch křesťanství. Přemístila své hlavní město 1500 km od Říma. Přestože původně vyrostla z latinského etnického jádra, v sedmém století byli „říšským“ národem Řekové. Kdybychom si chtěli pomoci lehce absurdní analogií, bylo to trochu jako by Spojené státy dobyly západní Evropu a přesunuly hlavní města na Gibraltar, zatímco původních 13 kolonií by bylo obsazeno eskymáckými kmeny z Nunavutu – a španělsky mluvící obyvatelé v novém americkém hlavním městě by si začali říkat „Yankeeové“, přestože jejich jediné spojení s původními Američany by bylo politické.

Vzpouza vojska a státní převrat

Skutečným spouštěčem římsko-perské války byly problémy se slovanskými kmeny na Balkáně. Nasazení římských armád, které mělo Slovany neutralizovat, se ukázalo být značně problematickým a nespokojenost vojsk vedla až ke vzpouře. Do jejího čela se dostal důstojník jménem Fokas, který roku 602 nasměroval své armády proti hlavnímu městu.

Podarilo se mu vyzískat politický kapitál z vojenských nezdarů císaře Maurikia na italském bojišti proti Langobardům i svárů mezi různými proudy pravoslavného křesťanství. Ve městě navíc vypukly nepokoje namířené proti císaři. Fokas vstoupil do města, protože obranou bran pověřené frakce Zelených a Modrých (podle vozatajských závodů v cirku) se ukázaly jako zcela nedisciplinované a o mnoho lépe na tom nebyly ani další Maurikiovy jednotky ve městě. Fokas byl prohlášen za císaře a obratem nechal popravít jak svého předchůdce, tak jeho syny.

Jeden z nich, Theodosius, ovšem zajetí unikl. Buď zmizel úplně, nebo se mu povedlo dostat až do Persie a tam žádat o pomoc. Římské a perské zdroje jsou natolik zatíženy propagandou, že není zcela jasné, zda se Theodosius skutečně dostal Persie či nikoliv. Tak či onak, Peršané využili palácového převratu a údajně přeživšího Theodosia coby záminky k útoku na nejuvchodnější římské državy v Mezopotámii a Arménii

Při zpětném hodnocení Maurikiova konce je zřejmé, že doplatil na svou připravenost nést politickou zodpovědnost za vojenské porážky, zatímco jeho vojenští velitelé této situace ochotně zneužili. I zde se nabízejí jisté paralely s dnešní Amerikou. Po loňském katastrofickém ústupu z Kábulu nezazněla volání po rezignaci vysokých vojenských plánovačů. Velitel praporu námořní pěchoty byl dokonce vyhozen za to, že „**požadoval vyvození zodpovědnosti**“, ale jeho slova zjevně nepadla na úrodnou půdu.

Americký establishment však utrpěl politický direkt, z něhož se dosud plně nezotavil. A byť se americká armáda po kábulském fiasku nevydala na pochod proti vládnoucímu prezidentovi, nekonečnými válkami a zpolitizovanou armádou se dnešní Amerika pozdnímu Římu také v mnohém podobá. Navíc lze spekulovat, že Bidenův nástup do úřadu po zfalšovaných volbách popostrčil ruské elity k rozhodnutí napadnout Ukrajinu.

Peršané postupují

Peršané během prvních dvou let války postupně „ukusovali“ z římského území kusy Arménie i Mezopotámie. Nebylo to nic snadného, Římané totiž v minulosti nespali a na svých državách vybudovali soustavu rozsáhlých opevnění, spojených vynikajícími silnicemi pro přesun zásob i posil.

Perské úspěchy společně s domácími problémy v říši vyústily k dalšímu převratu. Herakleios, vrchní velitel vojsk a místodržící severoafrických provincií, shromáždil početné vojsko, s nímž se přes moře vydal do Konstantinopole, kde urychleně sesadil a nechal popravit Foku. Následně se pokusil dosáhnout míru s Peršany, kteří mezitím úspěšně pronikli až do Anatólie. Nepřítel však veškeré mírové návrhy odmítnul.

James Howard-Johnston píše:

[Perský císař] Husrav (II.) učinil vědomé a veřejné rozhodnutí přetvořit uspořádání tehdejšího světa podél nových linií. Jeho válka s Římany tudíž měla být vedena až do úplného rozhodnutí, čímž podnikl poslední krok v eskalaci konfliktu. Tento akt individuální vůle změnil směřování světových dějin. (s. 120).

Peršanům se i nadále dařilo. Roku 614 byli připraveni obsadit Palestinu, v čemž jim byla velmi nápomocna tamější židovská komunita. Přes všechny srdceryvné příběhy o vyhánění Židů po jejich nezdařených **protiřímských povstáních** jich zde podle všeho zůstalo dostatek na to, aby mohli být podvratnou silou. Židé pomáhali Peršanům s identifikací nenáviděných „Římanů“ – tedy řecky hovořících palestinských křesťanů – jejichž čelní představitelé byli následně ve velkém vraždění.

V roce 618 dobyli Peršané Egypt. Jejich triumfy v Levantě a Egyptě šokovaly celý svět. Římané vybudovali obchodní cesty a vztahy sahající ze západu Evropy až na Šrí Lanku a do vzdálené Arábie. Jejich říše byla dlouhá staletí supervelmocí tehdejší doby. Vojenské porážky Říma tak otřásly politickými i vojenskými základy známého světa.

Přesto nebylo pro Římany ještě všechno ztraceno. Dosud drželi většinu Malé Asie a kus severní Afriky a ovládali Středoziemní moře. Aby mohl zafinancovat válečné výdaje, navýšil císař daně a snížil platy úředníků o polovinu. Římanům bylo zřejmé, že se octli v boji na život a na smrt a začali se podle toho chovat. V hlavním městě ale nevypukla panika a z archeologických nálezů i studia dobových mincí je zřejmé, že nenastal ani nedostatek oběživa. Mincovny i nadále razily zlaté, stříbrné i měděné mince.

Zatímco Římané podnikali přípravy, upevňovali Peršané svou vládu nad dobytým územím. V Levantě v důsledku rostoucího napětí přesunuli svou přízeň od Židů ke křesťanům. V Egyptě sice došlo k deportacím některých vysokých úředníků, ale jinak nebyla perská přítomnost příliš tíživá. Na základě pramenů a nálezů depotů mincí zůstala daňová zátěž pod

novými vládci snesitelná.

I když se perské zisky zdály být mimořádné a oslnivé, v Arábii se začala kupit mračna budoucích problémů. Ještě za Kristova života byla římská zákonnost a pořádek natolik mocná, že se v Novém zákoně vůbec nemluví o nájezdech beduínů, přestože Judea se rozkládá v bezprostředním sousedství pouště, odkud tyto kmeny útočily. V následujících staletích se však výpady pouštních kočovníků do Palestiny odehrávaly stále častěji a s ničivějšími důsledky.

Po obsazení Levanty se Peršané pokusili skoncovat s beduínskou hrozbou vytvořením klientského systému s patronátem i penězi zajištěných arabských kmenů. Tento plán sice zafungoval, vyvolal však také negativní interakce mezi Araby a Peršany. Perský císař Husrav se dostal do sporu s arabským vládcem al Numanem, který vyvrcholil až vojenských střetnutím **na jihu dnešního Iráku**. Zpětně je zjevné, že právě tato bitva se stala mezníkem oddělujícím v arabsko-perských vztazích spolupráci od otevřeného nepřátelství. Prozatím však Peršané i přes porážku ve zmíněné bitvě ovládali skrze spřízněné vládce celou Arábii kromě oblasti Hidžázu.

Římané se nevzdávají

Howard-Johnston výslovně nezmiňuje nanejvýš relevantní teze Victora Davise Hansona z jeho ***Carnage and Culture*** (2001). Západní civilizace, jejíž základy položili Řekové, podle něj v konfrontacích s nezápadními civilizacemi v konečném účtování triumfovala díky svým specifickým kulturním rysům jako sebekritika, hospodářská výkonnost a občanská angažovanost svobodných občanů.

Za nejdůležitější formu zapojení obyvatel Západu Hanson označuje „občanská brannost“, tedy možnost každého občana stát se součástí armády. Když je tak jedna armáda zničena, dokáže západní stát vytvořit novou. K dispozici jsou také bohaté rezervy veteránů. Západní státy povětšinou nevyčleňovaly kastu válečníků, cvičených od mládí, jejíž příslušníky však v případě smrti či zranění bývá obtížné nahradit, jak tomu bylo ve většině společností nezápadních. Západní vojska také bojovala v pevných formacích, které po vojácích nevyžadují činy osobní udatnosti nebo mistrovství ve zbrani, „jen“ neochvějně držet své místo.

*Anglosaské pojetí „jen“ neochvějně **držet své místo.***

Hanson dodává, že na Západě se válka na rozdíl od jiných civilizací systematicky studuje a zaznamenává. O této válce se z perských pramenů dovídáme jen velmi málo, perskou motivaci i strategii si tak musíme dovozovat z mimoperských zdrojů.

Z římských zdrojů víme, že jejich armáda do roku 622 prošla rozsáhlými reformami a provedla rozsáhlá manévrovací cvičení, než došlo k velkému střetu s Peršany. Součástí těchto cvičení jistě bylo i pečlivé hodnocení a sebereflexe na všech úrovních velení. Manévry také jistě napomohly k vytvoření životně důležitého logistického zázemí, protože udržet armádu v provozu představuje stejnou výzvu při cvičení jako během bojových operací samotných.

Herakleios byl vynikající řečník, čehož využil k tomu, aby vojskům vtisknul pevné ideologické a náboženské směřování. Krom toho vynikal i jako vojenský stratég a velitel: rozhodl se zničit perskou bojeschopnost útoky na oddělené části jejich armády. Řecké, křesťanské obyvatelstvo Anatólie jeho armádě jistě hojně vypomáhalo předáváním informací a „na domácím hřišti“ bojující Římané tak mohli postupovat odvážněji a rychleji.

Avaři útočí

Zatím nebyla sepsána jedna autoritativní, všeobjímající monografie této války, proto nezbyvá než si průběh jejích událostí skládat z různých zdrojů a zbývající bílá místa vyplnit poučeným dohadem. V roce 622 byl císař Herakleios nucen dočasně opustit frontu v Anatólii a vrátit se do hlavního města, které ohrožoval nájezd avarských a slovanských vojáků. Nejprve zaútočili Slované, v té době avarští vazalové, aby se záhy přidali i samotní Avaři, kteří napadli a oblehli Soluň.

Zčásti šlo i o selhání římské rozvědky, která musela pracovat v časové tísní. Avarskou

armádu tvořila výhradně jízda, takže se přesunovala stejně rychle jako zprávy o jejím postupu. Této výhody později hojně využívali mj. i Mongolové při svých čínských tažení. Avari tak obránce Soluně překvapili, právě když mnozí obyvatelé města přinášeli sklizeň. Ti, kdo se nestihli dostat do bezpečí hradeb, byli zabiti nebo zajati a město se hotovilo k dlouhému obležení.

Soluň ale nápor přestála a nakonec si vykoupila propuštění zajatců a odchod Avarů, kteří si to namířili na východ ke Konstantinopoli. Herakleiovi se povedlo vyjednat příměří, když se však jal vyjednávat s avarským náčelníkem, pochopil, že ho nepřátelé plánují napadnout a zajmout, proto se i se svým doprovodem urychleně vrátil do bezpečí opevněné metropole. Avari ještě nějakou dobu dělali potíže, až je i císař vyplatil a dočasně poskytnul jako rukojmí svého levobočka, synovce nebo syna předního senátora. Zlaté mince z výkupného se našly po celé severní Evropě, jedna dokonce až v daleké Anglii, poblíž místa velkolepého pohřbu s lodí v **Sutton Hoo**.

Římský protiútok

Přestože mnozí považovali podmínky, jež si Avari za ukončení nepřátelských akcí nadiktovali, pro Římany nanejvýš ponižující, bylo toto nebezpečí zažehnáno a římská moc mohla obrátit svou pozornost zpět na východ. Shromáždili ohromnou armádu, dosahující počtu možná až 120 000 mužů. (Je ovšem málo pravděpodobné, že by se takto početná síla sešla v jednu chvíli na jednom místě.) Tyto vojáky bylo třeba vybavit a nasytit, z čehož je zřejmé, že římské hospodářství si navzdory ztrátě Levanty a Egypta zachovalo svou sílu. Římané neopouštěli svou ověřenou praxi a po trase svého pochodu budovali opevněné tábory. Doprovázely je také jednotky technických specialistů: lékaři, inženýři a „dělostřelectvo“ (tedy praky a katapulty). Vynálezem se značným dopadem se ukázalo být nahrazení zásobovacího trénu tažnými zvířaty, díky nimž mohla armáda postupovat i velmi náročným hornatým terénem.

Herakleios také prozíravě navázal kontakty s Turky. Tito kočovníci tehdy ještě žili v oblastech na sever od Persie, kde se dnes rozkládají středoasijské „-stány“. Římský emisar Ondřej se s tureckými zástupci setkal na březích Černého moře a následně překonal stepní dálavy, aby své vlasti zajistil vojenskou podporu tureckých náčelníků. V červnu roku 625 svou misi zdárně naplnil: Turci slíbili podniknout následujícího roku útok.

Byť to žádné perské zdroje nepotvrzují, Peršané zřejmě plánovali dokončit zábor Anatólie a následně ohrozit Konstantinopol. Římský útok je zastihl nepřipravené a po porážce u svého tábora v severoíranském Ganzaku přišli o strategickou iniciativu.

Poražená perská armáda neuspořádaně prchala. Na útěku se sice snažila nechávat za sebou spálenou zemi, Římané na ně však tvrdě doráželi, pálili města a pobíjeli nebo brali do zajetí obyvatelstvo. Jedním z prvních dobytých míst byl zoroastriánský chrám ohně, jehož ztráta byla tvrdou ranou pro morálku Peršanů – i jejich prestiž. Útok na náboženské centrum měl význam i jako součást křesťanské propagandistické kampaně zdůrazňující perské ukrutnosti

Římané vytrvale tlačili a ničili perské síly po částech, když je klamnými manévry lákali do

nákladných útoků na bojišti dle svého výběru. Peršané také museli pracovat s početnými jednotkami bez velkých bojových zkušeností. Když se jim povedlo shromáždit početnou sílu a zatlačit římská vojska na bojiště, které si ne zvolila, promluvil Herakleios ke svým mužům takto:

Bratři, nenechte se zastrašit množstvím nepřátel. Když to bude Boží vůle, zažene jediný muž tisícovku. Svěřme tedy spásu svou i svých bratří do rukou Božích. Nasadme si mučednické koruny a naši potomci budou pět naši chválu a Bůh nám vynahradí naše utrpení. (s. 240)

Jazyk svaté války se nezapře. K bitvě došlo ještě za života proroka Mohameda.

Římané čelili obrovské perské armádě, ta se ovšem zaútočit neodhodlala. Římané se ještě té noci odpoutali, přemístili se těžkým, rozbitým terénem a zaujali lépe „zásobovatelné“ a hájitelné pozice v Arménii. Když dostali zprávy o postupujících Peršanech, rozbili nepřátelský postup jízdám protiútokem.

Perské velení doufalo zvrátit nepříznivý vývoj opětovným vynesemím avarské karty proti Konstantinopoli. Římané se tak museli kvůli znepokojivým zprávám o nové avarské hrozbě vrátit hájit své hlavní město. Zdroje se rozcházejí v popisu, jak se tam Římané vlastně dostali, na každý pád provedli úspěšný ústup bojem. Avaři skutečně zaútočili na velkoměsto na Bosporu po zemi i po moři, na hradbách si však vylámali zuby a o jejich nově vybudované loďstvo, obsazené slovanskými námořníky, se postarala zkušená římská flotila. Přestože Peršané nebyli daleko – leželi v dosud okupovaných oblastech Anatólie – Bospor překročit nedokázali. Když Avaři vyčerpali své zásoby, přišli o loďstvo i značnou část vojsk, spálili své obléhací stroje a dali se na ústup.

Perská anatólská armáda pak byla poražena římským vedením boje, který by se v leččems dal přirovnat k moderní partyzánské válce. Římané na nepřítel kladli léčky v horských průsmycích, hustých lesích a likvidovali méně početné oddělené perské jednotky. Tehdy také nejspíš padlo několik významných perských velitelů, protože v té době mizí zmínky o nich z historických analů věnujících se válce.

Není úplně jisté, kde se nacházel císař Herakleios – různé prameny ho situují na dvě místa současně, jisté však je, že byl přítomen u rozhodujících okamžiků a vyšel z nich vítězně.

V roce 626 bylo stvrzeno spojení mezi Římany a Turky, kteří formálně vyhlásili Persii válku: „Na Persii se nyní kvapným krokem řítí zkáza.“ (s. 291). Následujícího roku vpadli Turci do země přes kavkazský průsmyk nazývaný **Kaspické brány** (možných kandidátů je několik, jeho přesná poloha tak zůstává nejistá). Prohnali se severem země jako ohnivá smršť, některá města se vzdala bez boje. Připojili se k Římanům u Tbilisi, které společnými silami oblehli.

Tehdy si zřejmě Peršané plně uvědomili závažnost své situace. Čelili dvěma silným protivníkům, Římané navíc postupovali na všech frontách. Obsazená města vypalovali a perské paláce a vládní budovy plenili. Obrat štěstěny oslabil Husrava i na domácím politickém kolbišti. Dlouhá léta válčení nebyla pro Peršany o nic snazší než pro Římany. Nakonec došlo v hlavním městě Ktesifonu (nedaleko dnešního Bagdádu) ke vzpouře perské šlechty a nejvyššího velení armád. Husrav byl sesazen, popraven a na trůn byl dosazen jeho syn.

Nová perská vláda se snažila vyjednat mír. Římané jednání využili k navržení vlastního, pro ně přijatelnějšího kandidáta na perský trůn. S chutí také využili pokračujících vojenských operací tureckých vojsk, aby získali další ústupky. Přesto se ale Římané nakonec rozhodli ponechat perskou říši při životě. Obsazení obrovského území s nepřátelsky naladěným obyvatelstvem se značně odlišnou historickou zkušeností a mocnou kulturou by si žádalo mnoha tisíc vojáků a navíc by tím zcela vychýlili kýženou mocenskou rovnováhu. Perské posádky se tak stáhly z římského území v Egyptě a Levantě bez boje, kromě oblastí, kde židovské společenství podněcovalo odpor. Císař Herakleios však „pogromy“, nevyhnutelně doprovázející návrat římských vojsk, urychleně zarazil.

Roku 630 císař navrátil do Jeruzaléma Svatý kříž, kus dřeva údajně pocházející z kříže, na němž zemřel Ježíš Kristus.

Příčiny a dopady

Celá krize byla vyvolána neschopností hájit hranice Římské říše na Balkáně před nájezdníky, nejprve Slovany, později i Avary. Další výzvou pak bylo vedení války s neefektivní, ovšem silně zpolitizovanou armádou, nepřátelsky naladěnou ústavně legitimnímu císaři. Následná slabost zakončená převratem vyslala Peršanům signál k útoku, jenž dosáhl největších úspěchů všude tam, kde žil menší podíl příslušníků etnického jádra říše, křesťanských Řeků.

Pozorujeme nápadné paralely mezi touto starověkou válkou a situací současné Ameriky, která není schopna hájit své hranice už dlouhá desetiletí. Chabé pokusy o nápravu za Trumpovy vlády zhatila Demokratická strana společně s mediálním establishmentem prostřednictvím zfalšovaných prezidentských voleb v roce 2020. Nový prezident je očividně senilní a jeho stav dále upadá. Americká armáda se chová stále zpolitizovaněji, vzpurněji a neefektivněji. I díky tomu vnímalo Rusko, že „dostalo zelenou“ ke svému útoku na Ukrajině a neklidně a výhružně se začínají chovat i další velmoci.

Jakkoliv bylo „občanské vojáctví“ nepostradatelnou ingrediencí římského vítězství, jeho základy byly položeny o několik století dříve. Římské politické elity tehdy, oproštěné od pout tradice a sentimentality, učinily rozhodnutí o přesunutí hlavního města z Říma do Byzantia, města na křižovatce obchodních cest spojujících Rusko, Skandinávii a celé Středozeří.

Byzantium se rozkládalo na velmi dobře hájitelném místě. Dobyť Konstantinopole Turky v sobě mělo prvek přízně štěstěny, navíc Turci uspěli i díky nemalé pomoci evropských křesťanů, hlavně těch západních. Ani moderní technika a zbraňové systémy pak obranná

aktiva Konstantinopole nesmazaly: i přes nasazení ohromného množství vojáků a zdrojů se město Britům a Francouzům v gallipolském tažení za 1. sv. války dobýt nepodařilo.

„Občanské vojáctví“ mělo v řecké kultuře nemalou důležitost. „Herakleios a jeho důstojníci čerpali z bohatství nashromážděné moudrosti řeckých, helenistických i římských generálů i vojenských teoretiků,“ píše Howard-Johnston (s. 362) Hojně se o tyto poznatky opírali především při válečných hrách a strategických poradách během zimy 621-622. Římané dospěli k pečlivě vykalkulovaným rozhodnutím a napadli Persii na jejím nejzranitelnějším místě. Značnou pozornost věnovali i výcviku. Herakleios umně využíval své zpravodajce a zvědy – často se mu povedlo ošálit nepřítele ohledně svých plánů i pochodů vojsk.

Především však Římané nikdy nepropadli beznaději, značnou roli v tom očividně sehrála i jejich politicko-náboženská ideologie. Při pohledu do Bible viděli sami sebe jako vyvolený lid v tíživé situaci, věřili však v Boží prozřetelnost na své straně. Herakleios náboženství využil s oslňujícím úspěchem, když ho spojil s válečným úsilím na celostátní úrovni. Howard-Johnston píše:

Herakleios jako první světský vůdce vytvářel důrazně křesťanskou propagandu, která byla jedinou účinnou zbraní, jež mu během druhé fáze rychlého perského postupu v Levantě zůstala v rukou. Válka se stala bojem říše zla proti věrným služebníkům Božím. (s. 364)

Císařovo povzbuzování, především slib, že vojáci padlí v této válce půjdou přímo do ráje, skoro beze změny převzali prorok Mohamed a jeho následovníci. Ti se krátce po skončení této rozvleklé války vynořili z arabských pouští a jako nezadržitelná vlna si velmi rychle podmanili velkou část známého světa a zastavili se až na španělské straně Pyrenejí.

Obecně vžitý názor připisuje tuto bleskovou rychlost muslimského postupu vyčerpání Persie i Říma vzájemným střetnutím, takže se nedokázaly vyrovnat s novým, dynamickým protivníkem. Kus pravdy na tom samozřejmě je, ale Howard-Johnston namítá a dokumentuje, že Arabové byli velice dobře organizovaní na všech úrovních a svá rozhodující vojenská vítězství získali proti početným perským i římským armádám. Do jisté míry bychom je mohli přirovnat k triumfu Viet Minhu nad Francií u pevnosti Dien Bien Phu: Francie sice *byla* vyčerpaná dvěma světovými válkami, ale Indochínu ztratili na úkor lépe organizovaného protivníka. Jen stěží by si ovšem Viet Minh troufnul vytáhnout do války proti Francii v plné síle.

Arabové také při svých taženích umně využívali geografii: armádě odhodlané napadnout ve směru z Arábie perské hlavní města v Mezopotámii nestojí nic v cestě – a Arabům se ve schopnosti překonat poušť vyrovná málokdo. Přirozené bariéry se nenacházejí ani mezi Arábií a Egyptem s Levantou.

Římsko-perská válka se v leccěms podobala **1. světové válce**. Jednalo se o konflikt

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

nesmírně ničivý, naprosto zbytečný a zažehnutý domnělou i skutečnou vnitřní slabostí velmoci. Po jejím skončení se islám stal světovou silou. Na západě Evropě pokračovali germánští nájezdníci v rozšiřování a budování svých mocenských útvarů na někdejších římských územích. Národy dále na sever, kolem Severního a Baltského moře, posilovaly. V tomto ohledu tedy „poslední válka starověku“ formovala náš současný svět stejnou měrou, jako konflikty mnohem mladšího data a větší proslulosti. James Howard-Johnston svou knihou vyplňuje neprávem opomíjené bílé místo světových dějin.

Esej Morrise van de Campa **A Lofty, Ancient Scene Reenacted in States Just Born** vyšla na stránkách Counter-Currents Publishing 5. září 2022.